

SZABOLCS-SZATMÁR TÖRTÉNETE AZ 1945-ÖS ÉS AZ 1947-ES VÁLASZTÁSOK KÖZÖTT

Bevezetés

Az 1945 novemberi és az 1947 augusztusi választások közötti 22 hónap igen fontos időszak volt a népi demokráciák fejlődésében. Ez a szakasz nem a legkedvezőbbben indult; úgy látszott, hogy a régi világ hívei lesznek erősebbek. „A Kisgazdapárt váratlan sikere a választásokon bizonyos csüggedést váltott ki a munkásosztály soraiban.”¹ A baloldali erők azonban — a Magyar Kommunista Párt vezetésével — a népi demokrácia vívmányainak védelmére keltek. Az osztályharc kiéleződött, s 1945/46 telén a munkásosztály soraiban az átmeneti csüggedést „a reakció elleni harcra való elszántság váltotta fel.”² Az 1946 tavaszi tömegmozdulások a jobboldalt meghátrálásra kényszerítették. A továbbiakban az MKP határozott, helyes irányvonálú, a tömegekre támaszkodó politikájával komoly sikereket aratott a reakció elleni harcban. Szükséges lépés volt a „baloldali blokk” létrehozása, mivel ez a dolgozó nép széles rétegeit egyesítette mind a bukott földbirtokos osztály, mind a még magántulajdonával rendelkező burzsoázia ellen. E szövetség keretében az MKP erőfeszítéseit támogatta a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt tagsága és vezetőinek jelentékeny része is.

„Nem a tőkéseknek, a népnek építjük az országot” — hirdette az MKP nagyjelentőségű III. kongresszusa 1946 szeptemberében.³ Néhány hónappal később, 1947 elején az összeesküvés szétzúzásával újabb súlyos vereség érte a reakció erőit. 1947 tavaszán már nyilvánvaló volt a baloldali erők fölénye. A kisgazdapárti jobbszárny lelepleződése után a régi világ hívei reményességüket a jobboldali ellenzéki pártokba vetették, ám ezeknek sorsa is bukás lett. A kommunistákat a dolgozó nép egyre jobban megszerette. Nemcsak a múlt maradványai elleni bátor harcukkal szereztek népszerűséget, hanem az egész lakosság érdekében tett olyan gazdasági kezdeményezéseikkel, mint a pénzügyi stabilizáció vagy a hároméves terv bevezetése. Az 1947-es választások már a megváltozott közhangulatot fejezték ki. A demokratikus erők győzelme nyomán megnyílt a lehetőség a reakció végleges leverésére, a népi hatalom proletárdiktatúrává való továbbfejlesztésére. Az 1947 augusztusi választások fontos mérföldkövet jelentettek azon az úton, melyet követve 1948-ban népünk hozzákezdhetett a szocializmus építéséhez.

E mozgalmas, eseményekben és fordulatokban gazdag két esztendő Szabolcs-Szatmáron is komoly átalakulások kora volt. Ez a vidék Magyarország legelmaradottabb tája volt a felszabadulás előtt. Ipar alig volt a Nyírségben. Mindössze 32 olyan üzemmel rendelkezett ez a vidék, amely

¹ *Strassenreiter Erzsébet*, A stabilizáció megvalósításának történetéhez: Párttörténeti Közlemények, 1962. 3. sz. 92. l.

² *Strassenreiter*, i. m. 92. l.

³ Szabad Nép, 1946. szeptember 30.

20 munkásnál többet foglalkoztatott.⁴ A mezőgazdaságra a nagybirtok nyomasztó tulsúlya volt jellemző. A 100 holdon felüli birtokok az összes földterület 45 %-át tették ki.⁵ A kulturális életben is nagyfokú elmaradottság jelentkezett. Országos viszonylatban itt volt a legnagyobb méretű az analfabétizmus.⁶ Igaz, 1945-ben a felszabadulás és a földreform nyomán már bekövetkeztek bizonyos társadalmi változások. A nagybirtokokat szétesztették, a föld is azoké lett, akik megművelték. Szabolcs-Szatmár gazdasági és kulturális elmaradottsága azonban továbbra is olyan tény volt, amit döntően számításba kellett venni az 1945/1947 közötti események tárgyalásakor. A baloldali erőknél a Nyírségben ezekben az években kettős harcot kellett megvívniuk. Egyrészt szét kellett verniük a régi világ híveinek mesterkedését, másrészt meg kellett küzdeniük azzal a nyomasztó tehertétellel, amit e vidék elmaradottsága jelentett.

E 22 hónap története 4 szakaszra osztható. Az első az 1945 novemberi választásoktól az 1946 márciusi népi megmozdulásokig terjed. A második 1946 márciusától az 1946 nyári stabilizációig tart. A harmadik 1946 augusztusától az összeesküvés leleplezéséig terjed. A negyedik az 1947 januárja és az augusztusi választások közötti időszakot foglalja magában. A továbbiakban célszerűnek látszik e periodizáció alapján haladni. Említésre méltó még, hogy Szabolcs és Szatmár-Bereg ekkor még különálló megyék voltak. A problémák hasonlósága és e terület jelenlegi helyzete alapján azonban célszerű a kettőt egységesen tárgyalni.

1. Szabolcs-Szatmár fejlődése 1945 november—1946 március között

Az 1945. november 4-i választáskor a szabolcs-szatmári területeken a MKP a szavazatok 10 %-át kapta. Ha ehhez hozzávesszük a Nemzeti Parasztpárt 14 %-át és a Szociáldemokrata Párt 4 %-át,⁷ megállapíthatjuk, hogy alig egy évvel a felszabadulás után a baloldal már jelentős tömegebázissal rendelkezett a Nyírségben. Ugyanakkor azonban az is kétségtelen, hogy a reakció átmeneti sikert ért el itt is a választásokon. A baloldal szabolcsi eredménye jóval gyengébb volt az országos 43 %-os szavazati aránynál. A jobboldali erők fő reménysege: a Független Kisgazda Párt, Szabolcs-Szatmáron a szavazatok 72 %-át (országos viszonylatban csak 57 %-át!) kapta meg.⁸ Még ha figyelembe is vesszük, hogy a FKP-ra szavazók körében (különösen a régi „kisgazdák”), Bajcsy-Zsilinszky Endre egykori választói közt⁹ sokan voltak a demokrácia hívei és a régi rend őszinte ellenfelei, a párt jobboldali vezetése volt döntő ebben a kérdésben. Tény, hogy a választások reálisan tükrözték a megye akkori politikai viszonyait. Megmutatták, hogy Szabolcs-Szatmárban még elég széles rétegek állnak a régi világ ideológiájának befolyása alatt. Különösen a falvakban hatott még erősen a tudatlan szegény emberekre a volt földesurak és az egyházi birtokosok propagandája. A demokrácia intézményei már fennálltak, de a tömegeknek a szabadság még szokatlan volt. Ezért az 1945-ös választások új reményt öntöttek a régi

⁴ Állami Levéltár Nyíregyháza, Alispáni Iratok (a továbbiakban ÁLAI) 1946/11861.

⁵ 20 év a szocializmus útján. Nyíregyháza, 1964. 8. l.

⁶ 20 év. . . , 11. l.

⁷ Szabad Nép, 1945. november 6.

⁸ Kis Újság, 1945. november 6.

⁹ Mint ismeretes, Bajcsy-Zsilinszky Endre Tarpa kerület képviselője volt.

rend híveibe. Szabolcs-Szatmárban *a reakció 1945. november és 1946. február között támadásba ment át*. Ez megnyilvánult négy területen is.

A jobboldal támadásának első területe *a helyi politikai hatalom* volt. A reakció tisztában volt a hatalom kérdésének fontosságával, s ezért a maga befolyását akarta növelni a különböző helyi nemzeti bizottsági, közigazgatási stb. szervezetekben. Számos községben követelte a kiszgazdapárt, hogy a novemberi választási eredményeknek megfelelően módosítsák a képviselőtestületek összetételét. Ilyen követelések merültek fel Nyírmadán,¹⁰ Nyírábrányban¹¹, Újkenézén¹² és más helyeken. Céljuk az volt, hogy a helyi törvényhatóságokból lehetőleg minél jobban kiszorítsák a baloldalt, különösen a kommunistákat. Andrassy Dániel kiszgazdapárti főispán különösen aktívan támogatta a jobboldali mesterkedéseket. Hiába emeltek panaszt egyes falvakban, mint Győrén,¹³ a baloldali pártok az ellen, hogy szabálytalanul akarják a demokratikus erőket az előljáráságból kizárni, — a megye felelős vezetője elutasította panaszukat. A vármegyei törvényhatósági bizottságban pedig Andrassy úgy intézkedett, hogy ha a baloldal valamelyik képviselője távol volt egy ülésről, helyette a „sorban következő póttagot” hívta be; a sorrendben pedig a kiszgazdapártiak voltak elől.¹⁴ Ezek a baloldal kiszorítására irányuló törekvések megfeleltek a reakció országos politikájának.

A reakció támadásának másik területe *a propagandatevékenység fokozása* volt. A novemberi választások után a jobboldali erők aktivitása igen megnövekedett. Rágalmazták a munkaspártokat, sok esetben nyíltan szidalmazták a demokratikus rendszert. Ez nyilvánult meg az iskolákban is, hol még ekkor sok nevelő állt a régi világ ideológiai befolyása alatt.¹⁵ „Reakció a katedrán”¹⁶ működött ekkor erősen, s az ifjúság demokratikus szervezetét: a MADISZ-t tevékenységében adminisztratív úton is igyekeztek korlátozni. Nyíregyházi székházát Andrassy főispán 1946. januárjában a kiszgazdapártnak adta át.¹⁷ Nagy méreteket öltött a suttogó propaganda, mely közelgő angolszász megszállást kilátásba helyezve, zavarta meg sok ember tisztánlátását.¹⁸

A jobboldal támadásának harmadik területe *a földkérdés* volt. A választási győzelmében elbizakodott reakció ezen a téren eléggé nyíltan fellépett, megmutatva igazi arcát. Célja a földreform vívmányainak megsemmisítése volt. Sok faluban kezdték a volt földesurak — igaz, egyelőre „csak” 300 hold erejéig — egykori birtokukat visszakövetelni, és nem is sikertelenül. A végrehajtott földosztást 1946 elején már 50 %-ban támadták meg a volt tulajdonosok, a Földhivatalhoz és a bírósághoz intézett beadványokkal.¹⁹ Kihaszználva az igazságszolgáltatáshoz fűződő régi személyi kapcsolataikat, néhány hónap alatt a kiosztott földek 18 %-át íteltették vissza maguknak a megye nagybirtokosai.²⁰ Az egyház is támadta az újgazdákat. Sok helyen kihasználták

¹⁰ Állami Levéltár Nyíregyháza, Főispáni Iratok (a továbbiakban ÁLFI) 1946/819.

¹¹ ÁLFI, 1946/884.

¹² ÁLFI, 1946/411.

¹³ ÁLFI, 1946/884.

¹⁴ ÁLFI, 1946/616.

¹⁵ Magyar Nép (demokratikus napilap, a továbbiakban M. N.), 1946. január 8.

¹⁶ M. N., 1946. február 28.

¹⁷ ÁLFI, 1946/117.

¹⁸ ÁLFI, 1946/604.

¹⁹ 20 év. . . , 25. l.

²⁰ U. ott.

azt a tényt, hogy a községi képviselőtestületekben a FKP-nak többsége volt, s szervezetei a volt tulajdonos mellett álltak ki. Így Máriapócon a „kisgazda” képviselőtestület jelentős birtokterületeket adott vissza az egyháznak.²¹ A földosztás elleni támadások zavarták az amúgy is sok kezdeti nehézséggel küzdő újjazdákat, mert a jövőt illetően bizonytalanságot keltett körükben.

A reakció támadásának negyedik területe a *gazdasági nehézségek fokozása* volt. Szemérmetlenül használta ki azt a körülményt, hogy az ország, éppen a múlt urainak bűnéből, tönkrement a háború következtében, s nagyarányú pénzügyi és közellátási bajok mutatkoztak. Akárcsak az ország más részein, Szabolcs-Szatmárban is a polgárság tekintélyes része, volt földbirtokosokkal és kétes egzisztenciájú spekulánsokkal karöltve, nagyméretű árdrágító, üzérkedő tevékenységet fejtett ki. Szabolcs megyéből (veszélyeztetve a vidék közellátását) sok élelmet vittek hatósági engedély nélkül Budapestre, hogy drágán értékesítsék.²² Andrassy Dániel főispán és környezete nemcsak tűrte ezt, hanem hallgatólagosan támogatta is.²³ Ennek a nagyarányú „feketezésnek” természetesen a nyereszkesedés volt a közvetlen célja. Ez már ennyiben is sértette a dolgozó tömegek érdekeit; de nem lebecsülendő ennek politikai háttere sem. Bizonyos burzsoá körök azt kívánták ezzel elérni, hogy a magyar pénz értékét tervszerűen rontva, dollárkölcsonre és ezen keresztül nyugati gazdasági függésre készítsék elő a talajt.

Négy területen is támadott tehát a jobboldal, s ez Szabolcs-Szatmárban is sok zavart okozott. Súlyosbította a demokratikus erők helyzetét az is, hogy a gazdasági életben komoly nehézségek mutatkoztak. Bár Szabolcs-Szatmárban „a háborús károk méretei, arányaiban az országosnál kisebbek” voltak²⁴, 1945/1946 telén még sok rom volt mind Nyíregyházán, mind a vidéken, s az itteni kevés ipari üzem termelése még távolról sem érte el a háború előtti színvonalat.²⁵ Súlyos bajok voltak a közlekedéssel, villany világítás nem volt a megyében, s a közintézmények fűtése sem oldódott meg kielégítően.²⁶ Közellátási vonatkozásban is komoly hiányosságok mutatkoztak; a dolgozók sokszor nem kapták meg még a jegyre járó, egyébként is elég alacsony fejadagjukat sem.²⁷ Mindezeket a bajokat csak tetézte az ekkor már nagy méretekben kibontakozó infláció; a munkások és alkalmazottak a fizetésükből egyre kevésbé tudtak megélni. A gazdasági nehézségek eléggé befolyásolták a lakosság hangulatát, és miután a reakció az általa felidézett bajokért a demokráciát igyekezett felelőssé tenni, nehezítették a baloldal helyzetét.

A baloldali erők (a Magyar Kommunista Párt vezetésével) azonban nem csüggedtek ebben a nehéz helyzetben sem. Bármilyen elkeserítő volt az a tény, hogy a választások nyomán a jobboldal előretört, a demokratikus tábor töretlenül folytatta harcát. Az elsődleges feladat most a már elért forradalmi vívmányok megvédése volt. A baloldali erők éberren figyeltek fel a régi világ híveinek mesterkedéseire, és aktivitásuk növelésével válaszoltak azokra. 1945

²¹ M. N., 1946. május 19.

²² ÁLFI, 1946/1328.

²³ M. N., 1946. március 1.

²⁴ 20 év. . . , 7. l.

²⁵ ÁLFI, 1946/1045.

²⁶ ÁLFI, 1946/1328.

²⁷ U. ott

november 29-én (alig néhány héttel a választások után), Nyíregyházán a két munkáspárt és a szakszervezetek közös gyűlést tartottak, amelyen a közellátási nehézségek megszüntetését sürgették és elítélték a jobboldali politikai manővereit.²⁸ (Már előzőleg Büdszentmihályon is volt hasonló jellegű, bár kisebb méretű megmozdulás.)²⁹ A szakszervezetek december 9-i³⁰ és 27-nyíregyházi, valamint december 18-i³² mátészalkai gyűlésén „erélyes rendszabályokat” követeltek a feketézés ellen, és határozatilag kimondták: a közigazgatást meg kell tisztítani a reakciós elemektől.

A baloldali erők harca, a közélet különböző területein megbúvó reakció ellen, 1946 januárjában még jobban kiéleződött. Jellemző esete volt ennek egy látszólag „nem politikai” kérdés: az elhagyott javak ügye. Január 26-án Nyíregyházán a baloldali pártok határozatot hoztak: akik nyugatra menekültek és csak most tértek vissza, egykori ingóságait nem követelhetik vissza, mert ez a köznyugalmat zavarná.³³ Andrassy főispán erre azonnal élesen reagált. „Jogellenes”-nek minősítette ezt a határozatot³⁴; ez persze érthető volt részéről, hiszen a köznyugalom érdeke nem volt azonos a „nyugatos” urakéval, kiknek befolyása a gigazdapártban elég nagy volt. A baloldal és a jobboldal összecsapásai egyre sűrűbbek voltak a megyei törvényhatósági bizottságban és a községi képviselőtestületekben egyaránt. Sok faluban, — így Nyírmadán, Újkenézén és másutt —,³⁵ az MKP, a SZDP és a NPP együttes erővel utasították vissza a kigazdapárt azon törekvését, hogy az 1945 elején kialakult paritásos aránytól eltérően, a nemzeti bizottságokban és az önkormányzati testületekben a helyek többségét magának sajátítsa ki.

Január végén a *köztársaság* kérdése foglalkoztatta a közvéleményt. Az államforma eddigi tisztázatlanságát a reakció Szabolcs-Szatmárban is elég széleskörű Habsburg-királypárti suttogó propagandára használta fel. Erre mért súlyos csapást a koalíciós pártok január végi közös határozata a köztársaság mellett. Szabolcs-Szatmár baloldali erői örömmel üdvözölték ezt a fordulatot.³⁶ Február 1-én a harmadik Magyar Köztársaság kikiáltása tiszteletére szép ünnepséget rendeztek Nyíregyházán, Kisvárdán és Mátészalkán.³⁷ „Nem kell félni attól, hogy a magyar nép nem fog tudni élni a demokráciával!”³⁸ — Tompos Endre szociáldemokrata alispán e szavait lelkesen fogadta a tömeg Nyíregyházán. Ezekben a napokban a tömeg aktivitása megélenkül. Szabolcs székhelyén január 27-én az MKP értelmiségi gyűlése zajlott le.³⁹ Február 2-án impozáns tömeg zarándokolt Nyíregyházán a mártírhalált halt kommunista Soltész Mihály sírjához.⁴⁰ Másnap pedig a megyei MADISZ tartotta zászlóavató ünnepségét.⁴¹

²⁸ M. N., 1945. december 1.

²⁹ ÁLFI, 1946/1077 (A község mai neve: Tiszavasvári).

³⁰ M. N., 1945. december 11.

³¹ M. N., 1945. december 29.

³² M. N., 1945. december 20.

³³ ÁLFI, 1946/345.

³⁴ U. ott.

³⁵ ÁLFI, 1946/819, 1946/884 és 1946/411.

³⁶ M. N., 1946. február 1.

³⁷ M. N., 1946. február 5.

³⁸ U. ott.

³⁹ M. N., 1946. január 29.

⁴⁰ M. N., 1946. február 5.

⁴¹ M. N., 1946. február 7.

Februárban *kiéleződtek az ellentétek a földkérdésben*. A volt földesurak egyre magabiztosabban léptek fel az úgazdákkal szemben, és sok esetben hivatalos papírral rendelkeztek, mely nekik ítélt vissza 2—300 holdnyi területet. Az újonnan földhözjutott szegényparasztokat elkeserítették ezek a fejlemények. A baloldali pártokhoz, elsősorban a kommunistákhoz fordultak segítségért. Az MKP megértette és támogatta az úgazdák jogos harcát; példája hasonló állásfoglalásra bírta az SZDP-t és az NPP-ét is. „Földet vissza nem adunk” — ez a jelszó erősen terjedt Szabolcsban és Szatmárban is.⁴² Az ellentétek kirobbanását az anarcsi események idézték elő. Ebben a községben a volt nagybirtokos követeléseit az úgazdák visszautasították, mire ellenük Andrásy főispán utasítására katonaságot vezényeltek ki.⁴³ „Inkább meghalunk, de a földet nem adjuk”⁴⁴ — fejezte ki a parasztság válaszáat az MKP február 18-i szabolcsi megyei konferenciája.

A kommunisták tanácsára a parasztok összefogtak a föld védelmében. Ibrányban, Tarpán és más falvakban bizottságok alakultak, készen arra, hogy ha kell, erőszakkal is visszautasítsák a régi urak kísérleteit egykori birtokuk visszaszerzésére.⁴⁵ Akárcsak az ország más részeiből, Szabolcsból is parasztküldöttség utazott Pestre, követelve: ne engedjék a földreform vívmányainak megsértését. Bujról, Nyírturáról, Kálmánházáról, Fehérgyarmatról, Tarpáról, Balsáról, Vencsellőről és a megye más falvairól mintegy 200 embert választottak a küldöttségbe.⁴⁶ „Éltökélt szándékunk — mondták elutazásuk előtt, — hogy a család úton jogukat bizonygató feudálisoknak nem fogjuk visszaadni a földet.”⁴⁷ A szabolcsi küldöttek tömegének felvonulása február 20-án a pesti utcán nagy feltűnést keltett. A párt központi lapja, a Szabad Nép meleg hangú tudósítást írt a nyírségi parasztság e szószólóiról.⁴⁸ „Becsületes emberek ők, kiknek követelése igazságos” — állapította meg.⁴⁹ Az országgyűlésre is elmentek, majd a kormány tagjait is felkeresték. Kaptak is ígéretet, miszerint követelésüket méltányolják és támogatják.⁵⁰ A küldöttség pesti útja tehát nem volt sikertelen, bár az adott politikai viszonyok között bizonytalannak tűnt az ígéret valóraváltása.

Az előbbi tények mutatják, hogy a demokratikus erők Szabolcs-Szatmárban becsülettel állták a sarat ezekben a nehéz hónapokban is. Igazságos küzdelemben nagy segítséget jelentett a *Szovjet Hadsereg részéről nyújtott önzetlen támogatás*. Szabolcs-Szatmárban (amely a Szovjetunióval határos terület), a felszabadítók sok katonai egysége állomásozott 1945/46-ban. A szovjet parancsnokság Nyíregyházán éppen a megyeháza épületében foglalt helyet, s a helyi hatóságokkal többször tárgyalt különböző problémákról. Szovjet segítséggel kezdték a záhonyi határállomás bővítését; katonai járműveik sok esetben segítettek a lakosság ellátása szempontjából fontos szállításokban.⁵¹ Nyíregyházán komoly visszhangja volt Mátyás László

⁴² Szabad Nép, 1946. február 20.

⁴³ M. N., 1946. március 5.

⁴⁴ M. N., 1946. február 19.

⁴⁵ M. N., 1946. február 28.

⁴⁶ Szabad Nép, 1946. február 23.

⁴⁷ M. N., 1946. február 12.

⁴⁸ Szabad Nép, 1946. február 23.

⁴⁹ U. ott.

⁵⁰ U. ott.

⁵¹ ÁLAI, 1946/2478.

szovjet főhadnagy november 25-i előadásának, melynek fő gondolatát képezte: „Minden segítséget megadunk a magyar demokráciának.”⁵² 1945/46 telén új rendőrségünknek is sok segítséget adott a Szovjet Hadsereg ezen a vidéken. Jelenléte egyrészt figyelmeztetés volt a támadó reakciós erők számára, hogy nyílt provokációktól tartózkodjanak. Másrészt a szovjet katonai járőrök ezen a télen nagy segítséget nyújtottak a közbiztonság megszilárdításában a Nyírségben.⁵³

2. Szabolcs-Szatmár fejlődése 1946. március-augusztus között

Az 1945/1946 telén sokáig védekező helyzetben levő demokratikus erők 1946 márciusában ellentámadásba mentek át. Országszerte a tömegek nagy-szabású megmozdulásai zajlottak le. Ezek hatására a reakció kénytelen volt meghátrálni. A márciusi tüntetések a föld védelmét, a közigazgatás megtisztítását, a jobboldal visszaverését követelték, s a továbbiak során ezek teljesültek is. E nagy megmozdulások során jött létre a MKP, a SZDP, a Parasztpárt és a Szakszervezetek részvételével hivatalosan is a „Baloldali Blokk”, mely persze gyakorlatilag már az előző hónapokban is kezdett kibontakozni.

Szabolcs-Szatmár politikai életét is megrázták a márciusi események. Március 2-án Nyíregyházán a szakszervezetek gyűlése zajlott le, követelve a közélet megtisztítását az olyan elemektől, „akik nem akarnak együttműködni a demokráciával.”⁵⁴ „Veszélyben a jövő évi kenyérünk!”⁵⁵ — hirdette a szervezett munkásság aznap megjelent kiáltványa, logikusan fejtegetve, hogy a reakció által a földkérdésben okozott bizonytalanság akadályozza a tavaszi mezőgazdasági munkákat. Március 5-re tüntetésre hívta fel a város lakosságát.⁵⁶ Nyíregyházán a következő napokban nagy-szabású előkészületek történtek a munkások részéről a nagy megmozdulásra. A reakció sem maradt azonban tétlen. Andrassy főispán (ki nemrég Anarcsra vezényelt katonaságot), most is szívesen vette volna, ha karhatalommal megakadályozhatja a tüntetést. Március 4-én a rendőrségtől kért segítséget⁵⁷, de Herpai Sándor kommunista rendőrkapitány ezt jogosan megtagadta. Aznap Andrassy a szovjet városparancsnokságtól (!) is kérte a megyeháza fegyveres védelmét.⁵⁸ Ravasz politikai számítás volt ebben; azt akarta, hogy a dolgozó nép megmozdulását szovjet katonai segítséggel fojtsa el, s így fordítsa szembe egymással a reakció két ellenfelét. Terve azonban természetesen nem sikerült, mert a szovjet városparancsnokság nem is válaszolt kérésére.

Március 5-én lezajlott a nagy megmozdulás. Nyíregyháza utcáin 25 ezer ember vonult fel órákon keresztül. „Dübörgött a föld a reakció ellen felvonult hatalmas tömeg alatt”⁵⁹ — írta a helyi sajtó. Gombos Aladár megyei

⁵² M. N., 1945. november 29.

⁵³ ÁLAI, 1946/3673.

⁵⁴ M. N., 1946. március 5.

⁵⁵ M. N., 1946. március 2.

⁵⁶ U. ott.

⁵⁷ ÁLFI, 1946/718.

⁵⁸ U. ott.

⁵⁹ M. N., 1946. március 7.

szakszervezeti titkár beszédében a reakciós elemek eltávolítását követelte a közigazgatásból és a közoktatásból. A tömeg ezt határozatként el is fogadta.⁶⁰ Utána a megyeháza elé vonultak, Andrássy lemondását követelve. A főispán ijedtében a hátsó kijáraton el is menekült az épületből.⁶¹ Hasonló jellegűek voltak az aznapi kisvárdai⁶² és mátészalkai⁶³ megmozdulások. Néhány nap múlva, március 8-án Tiszalökön, Büdzentmihályon, Tiszadobon és Polgáron vonult fel a tömeg, a reakciós tisztviselők távozását és a föld védelmét követelve.⁶⁴ *A március 5—8-i megmozdulások a szabolcs-szatmári tömegek növekvő politikai öntudatát bizonyítják.* Ezek nyomán a Nyírségben is meg kellett hátrálnia a reakciónak. A demokratikus erők a következő hónapok folyamán több fontos győzelmet arattak.

Az első fontos eredmény az volt, hogy *a politikai légkör Szabolcs-Szatmáron a demokratikus erők számára kedvezőbb lett.* A reakció visszaszorulását egyrészt a tömegek akciói biztosították. Széles tömegek (Nyíregyházán 20 ezren) emlékeztek meg április 4-én a felszabadulás 1 éves évfordulójáról. Május 1-én megyeszerte szép ünnepeket rendeztek, „A reakció többé Magyarországon nem lehet úr!” jelszóval.⁶⁵ Döntő fontossága volt annak, hogy a Nyírségben is létrejött a „Baloldali Blokk.”⁶⁷ A kommunisták helyes erőfeszítéseit a másik két demokratikus párt is támogatta. Március 9—10-én a szociáldemokraták megyei konferenciája, „a két munkaspárt együttes harca” jelszó jegyében zajlott le.⁶⁸ A Nemzeti Parasztpárt pedig április 14-én tartott Nyíregyházán ünnepélyt, melyen a reakció gyökeres felszámolását követelték.⁶⁹ Másrészt a szilárdan kommunista irányítás alatt álló rendőrség adminisztratív támogatást is nyújtott a reakció elleni harchoz. Április folyamán a megyében több jobboldali tevékenységet folytató egyént letartóztattak.⁷⁰

A baloldali erők harcának másik fontos sikere a *földreform megvédésében nyilvánult meg.* A márciusi tömegmegmozdulások nyomán a volt földesurak megijedtek. Bár egykori birtokukról továbbra sem mondtak le, de most már nem mertek annak visszaszerzésére nyíltan fellépni. Tudták: hiába rendelkeznek bírósági végzésekkel és ehhez hasonló „igazolásokkal”, ezeket végrehajtani úgy sem lehetne a falvak népének egységes ellenállása miatt.⁷¹ Több helyen, így Máriapócson is, vissza kellett adni az újgazdáknak a régi birtokokos érdekében az előző hónapok folyamán elvett földeket.⁷² A földosztás vívmányainak megvédése megnyugtatta a szabolcs-szatmári újgazdákat. Munkakedvüket visszanyerve, teljes erővel hozzáfogtak a szántás-vetés-

⁶⁰ U. ott.

⁶¹ U. ott.

⁶² M. N., 1946. március 9.

⁶³ U. ott.

⁶⁴ ÁLAI, 1946/2.

⁶⁵ M. N., 1946. április 6.

⁶⁶ M. N., 1946. május 3.

⁶⁷ ÁLAI, 1946/183.

⁶⁸ M. N., 1946. március 12.

⁶⁹ M. N., 1946. április 16.

⁷⁰ Szabolcsi Kis Újság, 1946. április 18.

⁷¹ Állami Levéltár Nyíregyháza, Megyei Földhivatal Iratai (a továbbiakban ÁLMF) Mátészalka, Vásárosnamény.

⁷² ÁLMF: Máriapócs.

hez. Már áprilisban joggal mondhatta az egyik jelentés: „Megyénkben a tavaszi munkák példás rendben folynak.”⁷³

A demokratikus erők harmadik lényeges sikere a *közigazgatás megtisztítása* volt. Igaz, ez nem ment könnyen, mert a megyeházán a jobboldal súlya még nagy volt. Andrassy főispán a tavasz folyamán még mindig bejárt hivatalába, nem törődve azzal, hogy a nép lemondását követelte. Tevékenységét nem tudta kellőképpen ellensúlyozni a szociáldemokrata Tompos Endre alispán, ki becsületes ember volt, de nem rendelkezett a kellő eréllyel. A vármegyei törvényhatósági bizottságban is a jobboldalé volt a többség. A baloldal azonban végül felülkerekedett itt is. Júliusban Andrassyt a belügyminiszter leváltotta a főispáni tisztségről.⁷⁴ A vármegyei törvényhatósági bizottság munkájában pedig májustól kezdve a „baloldali blokk” pártjai nem volt hajlandók résztvenni, s ezáltal határozatképtelenné tették.⁷⁵ Lelküzdvé a megyeházi reakció ellenállását, megindultak május-júniusban a B-listázások. A közigazgatásból és a közoktatásból ennek eredményeképpen sok nem odavaló elemet eltávolítottak.⁷⁶

Persze a reakció sem aludt ekkor. Az első ijedtség elmúltával *ismét aktivizálódni* próbált. Rajk László belügyminiszter (ki egykor Nyíregyházán volt gimnazista diák és a Nyírség sorsát mindig is szívügyének tekintette) április 17-én figyelmeztető leiratot intézett a megyéhez, megállapítva, hogy Nyírbogdányban, Baktalórántházán, Leveleken, Vaján, Kislétán, Tiszadadán, Nyírlugoson és Nyírgyulajon „szabotázs és reakciós rendellenes jelenségek tapasztalhatók.”⁷⁷ A szabolcsi rendőrség aztán ezeknek erélyes kézzel véget is vetett.⁷⁸ Áprilistól kezdve a kisgazdák ismét rendeztek gyűléseket, és ezek itt-ott demokrácia-ellenes megmozdulássá fejlődtek. Jellemző azonban, hogy ezekre a megnyilvánulásokra olyan elmaradottabb, munkás- vagy parasztmozgalmi hagyományokkal nem rendelkező falvakban került sor, mint Fehérgyarmat, Ófehértó vagy Rakamaz.⁷⁹ Nem is ellensúlyozhatták ezek a szórványos jelenségek a szabolcs-szatmári vidékeken a baloldali tömegek politikai túlsúlyát. A kisgazdapárt áprilisban „Szabolcsi Kis Újság” néven napilapot indított, mely antidemokratikus cikkekkkel igyekezett zavart kelteni. Emiatt április 20-án Sztjepanenko őrnagy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság nevében kénytelen volt az újságot egy időre betiltani.⁸⁰ (Jellemző, hogy Andrassy főispán ennek ügyében éleshangú tiltakozó levelet írt Sztjepanenkónak. Azt fejtegette, hogy ez „sérti a demokráciát”, pedig azt valóban a Szabolcsi Kis Újság hangneme sértette.)⁸¹

Május végén a jobboldal veszélyes provokációjára került sor. Az ország más részeihez hasonlóan Szabolcs-Szatmár megyében is bújkáló fasiszta elemek alattomos „vérvád”-rémhírterjesztéshez kezdtek.⁸² Ez a gyalázatos propaganda megzavarta a közvélemény egyes elmaradott rétegeit. Ezért Nyír-

⁷³ ÁLAI, 1946/2.

⁷⁴ M. N., 1946. július 11.

⁷⁵ ÁLAI, 1946/1785.

⁷⁶ ÁLAI, 1946/3985.

⁷⁷ ÁLFI, 1946/1140.

⁷⁸ U. ott.

⁷⁹ ÁLAI, 1946/4114.

⁸⁰ ÁLAI, 1946/1136.

⁸¹ U. ott.

⁸² M. R., 1946. május 31.

egyházán május 31-én Fazekas János szocialista polgármester összehívta a hivatalok, iskolák és társadalmi szervek vezetőit, s az antiszemitizmus elleni harcra figyelmeztette őket.⁸³ Az alattomos „vérvád”-híreszteléseknek, a demokratikus erők — a rendőrség közreműködésével — erélyesen véget vetettek.⁸⁴ Nyírtasson került csupán sor zavargásra, de ez áldozatokat nem követelt.⁸⁵ A sajnálatos kunmadarasi és miskolci kilengésekhez hasonlókra, a Nyírségben nem került sor. A demokratikus erők komoly győzelme volt ez.

A baloldali erők aktivitása május-július között fokozódott Szabolcs-Szatmárban. A kommunisták és a szociáldemokraták több helyen rendeztek közös gyűléseket; ilyenekre került sor május 23-án Nyíregyházán,⁸⁶ majd később Nyírtasson⁸⁷ és Tiszabercelen.⁸⁸ Más helyeken a munkáspártok a nemzeti parasztpárttal közös megmozdulásokat hajtottak végre; erre — többek között — Gyüren,⁸⁹ és Kótajon⁹⁰ volt példa. A *Magyar Kommunista Párt süllye 1946 tavaszán észrevehetően megnövekedett Szabolcs-Szatmárban*. Sokat használtak a párt tömegkapcsolatainak a vasárnaponként történő „falujárások”. Ezek során a városból jött munkások elbeszélgettek a parasztokkal és segítettek a háborús károk helyrehozatalában. Különösen figyelemre méltó volt a nyíregyházi pártszervezet 150 tagjának június 10—11-i munkája a falvakban.⁹¹ Igaz, hogy a párt tevékenységét időnként zavarta az, hogy nem odavaló elemek kerültek soraiba. Ibrányban egy közönséges bűn miatt rovottmúltú egyén az MKP tagjaként a Nemzeti Bizottságba is befurakodott.⁹² Egyes helyeken — így Nyírturán is — jogos kifogást keltett, hogy volt nyilasok kerültek be a pártszervezetbe.⁹³ Az MKP természetesen valahányszor tudomást szerzett ilyen esetekről, megtisztította sorait az effajta elemektől. Az előbb említett szórványos esetek nem homályosíthatták el azt a tényt, hogy az egykori fasiszták nagy része a kisgazdapárt soraiban talált új „otthonra”.

A *Kommunista Párt* népszerűsége 1946 tavaszán és nyarán azért növekedett, mert politikai állásfoglalása határozott volt. Az MKP-t egyre jobban szerették a dolgozó emberek azért is, mert — a napi politikával párhuzamosan — olyan *általános nemzeti feladatok megoldásán is fáradozott*, mint az újjáépítés, a gazdasági élet egyensúlyának helyreállítása, a tömegek helyzetének javítása. Szabolcs-Szatmárban is érezhetőek voltak a párt ilyen irányú erőfeszítései. 1946 tavaszán a Nyírségen a vasúti közlekedés már normális volt, a villanyvilágítás működött, a legtöbb üzem termelése megközelítette a háború előtti színvonalat.⁹⁴ A falusi pártszervezetek komoly tevékenységet fejtettek ki a tavaszi mezőgazdasági munkák érdekében.⁹⁵ A már említett

⁸³ M. N., 1946. június 2.

⁸⁴ ÁLAI, 1946/3266.

⁸⁵ ÁLFI, 1946/1625.

⁸⁶ M. N., 1946. május 25.

⁸⁷ M. N., 1946. június 18.

⁸⁸ M. N., 1946. június 19.

⁸⁹ M. N., 1946. június 15.

⁹⁰ M. N., 1946. június 26.

⁹¹ M. N., 1946. június 11.

⁹² ÁLFI, 1946/80.

⁹³ ÁLFI, 1946/1549.

⁹⁴ ÁLAI, 1946/84.

⁹⁵ ÁLAI, 1964/276.

kommunista „falujárók” segítettek a községek romépülteinek újjáépítésében. Számos helyen — így Nyírbátorban — az MKP helyi vezetői kezdeményezték, hogy a spekulánsoktól elkobzott élelmiszereket a nehéz helyzetben levő dolgozó családoknak osszák ki.⁹⁶ Megyészerte nagy visszhangot keltettek a nyíregyházi „népparlament” hetenkénti gyűlései. E szerv létrehozása jó kezdeményezés volt a város kommunistái részéről. A „népparlament” ülésein bárki felszólalhatott, s így felszínre kerülhettek a dolgozó embereket legközvetlenebbül érdeklő mindennapi problémák. Szó esett itt — többek között — közellátásról, kórházról, iskoláról, bérezésről, vízügyekről, stb.⁹⁷ Miután sok zavart okozott az a tény, hogy Andrassy főispán elhanyagolta a közellátást, — a kommunisták gondoskodtak arról, hogy nevezettet júliusban leváltásák és a város dolgozóit terményt kapjanak.⁹⁸ Ugyancsak általános tetszést aratott az a tény, hogy az MKP kezdeményezésére Kertészeti Középfiskola nyílt Nyíregyházán.⁹⁹

Egyre nyilvánvalóbbá vált azonban, hogy a tengernyi gazdasági probléma megoldása mindaddig nem lehetséges, amíg a pénzügyi stabilizáció be nem következik. 1946 tavaszán hatalmas méretű infláció pusztított hazánkban. A bérből élő dolgozók „milliomosok” és „milliárdosok” lettek, miközben a kapott összeg a legegyszerűbb szükségletek beszerzésére sem volt elegendő. Új, értékálló pénz megteremtésére volt szükség a napról napra, óráról órára katasztrófálisan elértéktelenedő pengővel szemben. Az MKP javaslatára a kormány májusban elhatározta: augusztus 1-vel új fizetési eszközt vezet be „forint” néven. A kommunisták ettől kezdve Szabolcs-Szatmárban is a *stabilizációt tekintették elsőrendű feladatuknak*.

Májustól kezdve a nyírségi MKP-szervezetek a forint érdekében folytattak türelmes felvilágosító munkát, eloszlatva a bizalmatlan és kételkedő hangokat, s verték vissza az ellenség támadásait. A szabolcs-szatmári kommunisták június-július folyamán joggal hivatkozhattak a tömegek előtt arra, hogy most, mikor ilyen mindenkit érintő lépés előkészítésére kell összpontosítani az erőket, minden rémhírtérjesztés vagy zavarkeltés („vérvád” vagy bármi más) akarva-akaratlanul akadályozza a jó pénz megteremtését, tehát az egyszerű emberek létérdekei ellen irányul.¹⁰⁰ Hangsúlyozva a nagy feladat nemzeti jellegét, a kommunisták fokozták más demokratikus erőkkel való összefogásukat. Sok közös gyűlést tartottak a „baloldali blokk” pártjaival. Ugyanakkor több helyen (így Kótajon) a kisgazdapárt helyi szerveivel is együttműködtek a forintért folyó agitációban.¹⁰¹ Ez helyes taktika volt részükről. Különösen feszültséggel telített volt az augusztus 1. előtti utolsó hét. „Halál a forint ellenségeire” — mondták ki a szakszervezetek július 28-i nyíregyházi gyűlésén.¹⁰² Az árdrágítók megfenyegetésére hetekig állt egy akasztófa a városháza előtt.¹⁰³ Mindenki várta a forint beköszöntését.

⁹⁶ M. N., 1946. július 10.

⁹⁷ M. N., 1946. június 5. és július 17.

⁹⁸ M. N., 1946. július 11.

⁹⁹ ÁLFI, 1946/2365.

¹⁰⁰ M. N., 1946. július 30.

¹⁰¹ M. N., 1946. június 26.

¹⁰² M. N., 1946. július 30.

¹⁰³ U. ott.

3. Szabolcs-Szatmár fejlődése 1946 augusztus — 1947 január között

A stabilizáció sikerrel járt. Az értékálló forint megszilárdította a gazdasági életet és a dolgozók életszínvonalát jelentősen emelte. Ez az országosan általános tény jellemző Szabolcs-Szatmárra is. „A forint premierje jól sikerült Nyíregyházán” — állapíthatta meg joggal a korabeli sajtó.¹⁰⁴ A fix fizetésből élő dolgozók kijutottak a tavaszi és nyári nagy nyomorúságból. „Az egész járás területén megjavult az általános életszínvonal”¹⁰⁵ — a baktalórántházi jelentés e szavai Szabolcs-Szatmár más vidékeire éppúgy jellemzőek voltak. „A forint bevezetése jelentős változást hozott közellátási vonalon is, — írta egy alispáni bizalmas jelentés, — mert az eddig rejtett vagy csereárúként eladott közszükségleti élelmicikkek előkerültek, és a termelők termelvényeiket a hatósági úton is hajlandók voltak felajánlani.”¹⁰⁶ A kisbirtokos parasztság megnövekedett munkakedve megmutatkozott abban is, hogy az őszi szántás-vetési munkák a Nyírségben rendben folytak le.

A stabilizáció nyomán a népjólét és a kultúra területén új létesítmények jöttek létre Szabolcs-Szatmárban. Több volt uradalmi kastélyt iskolává, kultúrházzá vagy egészségügyi épületté alakítottak át. Országos visszhangot keltett a baktalórántházi tudószanatórium felavatása október 7-én.¹⁰⁷ „A magyar népi demokrácia tette rejének a bizonyítéka ez” — állapíthatta meg Molnár Erik népjóléti miniszter erről az új egészségügyi létesítményről.¹⁰⁸ 1946. őszén újabb óvodák és iskolák nyíltak meg a megyében. Több községben (így Nyíradonyban¹⁰⁹ Laskodon¹¹⁰, Nagyvarsányban¹¹¹ és másutt) a képviselőtestület pénzügyi hozzájárulást szavazott meg az általános iskola fejlesztésére. Fontos kulturális eredmény volt a felnőttoktatás megindulása szeptemberben Nyíregyházán.¹¹² A népművelés területén a Szabadművelődési Tanács egyre fokozottabb tevékenységet fejtett ki.¹¹³

Nem sokkal a stabilizáció után a magyar politikai élet döntő jelentőségű eseménye volt a *MKP III. Kongresszusa*. Nagy előkészületek történtek megyénkben is ennek érdekében. Augusztus végén Szabolcs kommunistái büszkék lehettek arra, hogy országos viszonylatban első helyezést értek el a kongresszusi versenyben.¹¹⁴ Szeptember végén lezajlott a nagy tanácskozás. A nyíregyházi elvtársakat Pálffy Ernő képviselte a kongresszuson, s ott elmondta a nyírségi kommunisták tapasztalatait.¹¹⁵ Az MKP nyíregyházi szervezete vörös selyem lobogót nyert a kongresszustól.¹¹⁶ Utána az ottani határozatok szellemében dolgoztak a párttagok Szabolcs-Szatmárban is. Türelmes felvilágosító munkát folytattak a stabilizáció eredményeit veszélyeztető tőkés spekuláció ellen, igyekezve megnyerni a középrétegeket is. Figyelemre

¹⁰⁴ M. N., 1946. augusztus 2.

¹⁰⁵ ÁLAI, 1946/2.

¹⁰⁶ U. ott.

¹⁰⁷ Szabad Nép, 1946. október 8.

¹⁰⁸ M. N., 1946. október 8.

¹⁰⁹ ÁLAI, 1946/1578.

¹¹⁰ ÁLAI, 1946/9284.

¹¹¹ ÁLAI, 1946/7243.

¹¹² M. N., 1946. szeptember 10.

¹¹³ ÁLFI, 1946/1169.

¹¹⁴ M. N., 1946. augusztus 30.

¹¹⁵ M. N., 1946. október 8.

¹¹⁶ U. ott.

méltó jelenség, hogy a párt agitációja megnövekedett az értelmiség körében. A szellemi munkások részére több gyűlés volt 1946 utolsó hónapjaiban; így a szeptember 21-ét Horváth Márton,¹¹⁷ a december 8-át pedig Alexits György tartották.¹¹⁸

Igaz, a párt munkáját zavarták egyes soraiba került nem megfelelő egyének. Több helyen, így Bökönyben is, nyilas múltú egyéneket kellett eltávolítani az MKP soraiból.¹¹⁹ Még kellemetlenebb volt Kazár János ügye. Nevezett a párt megbízásából lett Nyíregyháza alpolgármestere; 1946. decemberében le kellett váltani pénzügyi visszaélések miatt.¹²⁰ A reakció ebből az esetből igyekezett politikai tőkét kovácsolni magának, de ez nem sikerült. Ugyanis éppen az MKP volt az, mely a leghatározottabban elítélte Kazár viselt dolgait és kizárta tagjai közül. „Múltbeli érdemek nem jogosítanak fel senkit – arra, mondta a párt nyilatkozata az eset lezárásakor, – hogy hivatali állásából anyagi előnyöket szerezzen magának.”¹²¹ A kommunisták később joggal hivatkozhattak arra: „A Kazár-ügy mutatja, hogy saját portánkon is rendet tudunk csinálni.”¹²² Az eset végeredményben növelte az MKP tekintélyét, mert megmutatta: eleven, egészséges a szervezet, és le tudja küzdeni az egyes személyek okozta kisebb válságokat.

1946. augusztus és december között a magyar *politikai életben* „szélcsend” uralkodott. Bizonyos „egyensúlyi állapot” jellemezte a demokratikus és a reakciós tábor erőviszonyait Szabolcs-Szatmárban is. A jobboldal ebben az időszakban a szeptember 3-i kisvárdai zavargásoktól eltekintve¹²³ nyílt megmozdulásokat nem szervezett; inkább arra törekedett, hogy meglévő hadállásait megőrizze, készülve egy későbbi támadásra. Tevékenysége ekkor inkább rémhírek terjesztésében, valamint abban állt, hogy a kisiparosok, kiskereskedők és a régi gazdák körében a „magántulajdon védelme” jelszavával a kommunistaellenes hangulatot éllezte.¹²⁴ Ezt a célt szolgálta az úgynevezett „Magyar Parasztszövetség” is, mely augusztusban alakult a nagygazdák védelmére, és magát a „szakszervezetekkel egyenrangúnak” tekintve helyet követelt az önkormányzati testületekben is¹²⁵; ez a törekvése azonban nem járt sikerrel. A reakció kihasználta azt is, hogy a vármegyei közigazgatásban – a B-listázás ellenére – még mindig jelentékeny befolyással rendelkezett. Igaz, az új kispárti főispán: Tomasovszky Mihály nem tanúsított olyan nyílt jobboldali magatartást, mint elődje, Andrassy; kétségtelen azonban, hogy a „baloldali blokk” álláspontját magáévá nem tette. Jellemző, hogy Szabolcs vármegye kispárti többségű „kisközgyűlése”, valahányszor vita merült fel a községi képviselőtestületek és tisztségek betöltéséről, általában mindig a baloldali pártok ellen döntött. (Így Tiszadadán a munkáspártok azon javaslatát, hogy a MNDSZ két képviselője is legyen a helyi törvényhozó testület tagja, a megyénél elutasították.¹²⁶)

¹¹⁷ M. N., 1946. szeptember 22.

¹¹⁸ M. N., 1946. december 10.

¹¹⁹ ÁLFI, 1946/1033.

¹²⁰ M. N., 1946. december 22.

¹²¹ M. N., 1947. április 10.

¹²² M. N., 1947. április 1.

¹²³ M. N., 1946. szeptember 6.

¹²⁴ ÁLAI, 1946/3896.

¹²⁵ ÁLAI, 1946/15122.

¹²⁶ ÁLFI, 1946/884.

A *baloldali erők sem tétlenkedtek* azonban ebben a „szélsőséges” időszakban. Az MKP kezdeményezésére harcos szellemű gyűléseket tartottak megyeszerte. Kiemelkedett ezek közül az október 28-i büdöskői megmozdulás, melyet a kommunisták a parasztpárttal közösen rendeztek; a kisgazdák megakarták zavarni őket, de kísérletüket visszaverték.¹²⁷ Komoly jelentősége volt december 11-én Nyíregyházán a nők megmozdulásának, mely „kenyeret a dolgozóknak, kötelet a naplopóknak!” jelszóval zajlott le.¹²⁸ Az ifjúság körében a MADISZ befolyása növekedett; az iskolákban demokratikus diákbizottságok alakultak, követelve az iskolai vonalon működő reakció visszaszorítását.¹²⁹ A két munkáspárt együttműködése a képviselőtestületen belül és a tömegszervezetekben továbbra is megvolt, bár az SZDP jobbszárnyának hatására a kapcsolatokban bizonyos lazulás következett be. Szabolcsi viszonylatban ennek egyik jele az volt, hogy a szociáldemokraták októberben kiváltak a baloldali blokk újsága: a Magyar Nép szerkesztőségéből és Nyírség címen külön napilapot indítottak.¹³⁰

A demokratikus erők tevékenységét komolyan zavarták a *gazdasági nehézségek*. A forint bevezetése javította ugyan a helyzetet, de egymaga nem szüntethette meg az úri fasiszta háború káros következményeit. 1946 őszén közellátási nehézségek mutatkoztak. Árdragítás jelentkezett a piacokon.¹³¹ A spekulánsok tevékenységére természetesen felfigyelt a rendőrség. Egy októberi bizalmas tájékoztatóban a megyei főkapitány felhívta beosztottjait figyelmét: készítsék el a legismertebb feketézők és spekulánsok névsorát, házkutatásokkal és razziákkal csapjanak le rájuk.¹³² 1946 végén a rendőrség le is tartóztatott ilyen személyeket.¹³³ Szükség volt ilyen erővesztésekre, hiszen a stabilizáció eredményeit veszélyeztette az árdragítók tevékenysége. Ez azonban természetesen önmagában nem szüntethette meg a ténylegesen fennálló objektív nehézségeket. A közellátási hiányosságok egyik lényeges oka az volt, hogy a reakció, a magas ipari árakra hivatkozva, a városi lakosság ellen igyekezett uszítani a falusiakat, biztatva őket, hogy ne vigyenek a munkásoknak élelmiszert.¹³⁴

A falvakban 1946 őszén két komoly probléma jelentkezett. Az egyik a *beszolgáltatások* kérdése volt. Sok panasz hangzott el ezek ellen. Mándokon és másutt azt hangoztatták, hogy a szolgáltatások „óriási terhet róttak... paraszttársadalmunkra.”¹³⁵ (Itt persze figyelembe kell venni, hogy a közgazdasági hibájából gyakran aránytalanul többet követeltek a törpe- és kisbirtokosoktól, mint a nagygazdáktól.¹³⁶) A másik fontos kérdés a *földreform vívmányainak* megszilárdítása volt. A volt urak — kiheverve a tavaszi ijedséget — helyenként jelentkeztek birtokuk egy részének visszaadására vonatkozó igényeikkel, így Csengeren, Ajakon és Besenyődön, de a lakosság elzavarta őket.¹³⁷ Provokációs rémhíreik azonban időnként egyes járásokban

¹²⁷ M. N., 1946. november 1.

¹²⁸ 1946. december 13.

¹²⁹ M. N., 1946. október 25.

¹³⁰ A Nyírség, 1946. októberében indult meg és 1948. áprilisáig jelent meg.

¹³¹ ÁLFI, 1946/2287.

¹³² U. ott.

¹³³ U. ott.

¹³⁴ M. N., 1946. november 10.

¹³⁵ ÁLAI, 1946/2.

¹³⁶ M. N., 1947. január 14.

¹³⁷ ÁLMF: Csenger, Ajak, Besenyőd.

zavart tudtak kelteni a parasztek körében.¹³⁸ Ugyanakkor egy újabb probléma is jelentkezett ennek kapcsán: a földek újrafelosztásának követelése. Sokan akik 1945-ben — az urak rémhíreire hallgatva — nem mertek földet igényelni maguknak, most, a helyzet megszilárdulását látva, már benyújtották pótlólagos kérésüket.¹³⁹ Ekkor azonban már minden birtokot kiosztottak és bármilyen jogos és méltányos volt kívánságuk, az ilyen későn jelentkezőket el kellett utasítani. Ez utóbbiak viszont nem nyugodtak ebbe bele és a föld-reform felülvizsgálatát követelték több községben.¹⁴⁰ Az ilyen „újrafelosztási” viták erősen megosztották a szegényparasztek sorait. Sokszor csúnya jelente-tekre került sor ezzel kapcsolatban. Apagyon például olyan követelés hang-zott el, hogy csak az „óslakosoknak” jusson föld, „a nem itt születetteket pedig telepítsék ki innen.”¹⁴¹ A pártnak bizony nehéz volt ilyen kérdésekben igazságot tenni, hiszen a viták során szembenálló felek egyaránt dolgozó pa-rasztek voltak.

Sok problémát okozott a megyében a munkanélküliség is. Mind Nyíregyházán, mind Mátészalkán, mind a járási székhelyeken — tőkehiányra hivatkozva — leállítottak már megkezdett építkezéseket és miközben helyenként még romok éktelenkedtek, sok munkást „feleslegesnek” tekintettek és elbocsátottak.¹⁴² Több üzem bezárta kapuit, mások csökkentették a termelést. Ez gyakran nyílt szabotázs jellegét öltötte a tőkések részéről. A tervezett út- és hídépítések sem indultak meg a megyében.¹⁴³ Nyíregyházán 3200 munkanélküli volt, más kisebb városokban is sokszáz ember nem jutott keresethez.¹⁴⁴ A megye hivatalos vezetői és a szakszervezetek egyaránt több ankétot tartottak ennek tárgyában¹⁴⁵; ezek azonban önmagukban nem segítettek a probléma megoldásában. Szeptember 28-án az MKP és a szakszervezetek közös gyűlést tartottak a munkanélküliség ügyében, amely tiltakozó tüntetéssé fejlődött. A több ezres tömeg követelte az építkezések újbóli megindítását és új munkaalkalmak megeremtését.¹⁴⁶

A kommunisták felismerték a kérdés fontosságát. 1946 szeptember 10-én, majd szeptember 22-én¹⁴⁸ nyílt levelekben fordultak az újjáépítési, illetve az iparügyi minisztériumokhoz a megyei pártbizottság részéről. Érélyesen követelték: adjanak pénzt, hogy közmunkákkal és az ipari termelés növelésével megszüntessék a munkanélküliséget. Ezekben a hónapokban azonban Pestről nem sok segítséget kapott Szabolcs-Szatmár építkezések céljaira. Az ország pénzügyi egyensúlya ekkor még elég labilis volt, s ezt a körülményt kellően figyelembe kellett venni. A probléma gyökeres megoldását csakis a *tervgazdálkodásra* való áttérés biztosította volna. Erre azonban akkor még nem volt lehetőség. A kormányon és a hatalom más szervein belül még elég erős volt a burzsoázia befolyása ahhoz, hogy minden ilyen irányú kom-

¹³⁸ ÁLMF: Rakamaz, Ajak, Csenger, Fehérgyarmat.

¹³⁹ ÁLMF: Rakamaz, Ibrány, Tiszanagyfalu, Nyírtura stb.

¹⁴⁰ ÁLMF, u. ott.

¹⁴¹ ÁLMF: Apagy.

¹⁴² ÁLAI, 1946/3765.

¹⁴³ ÁLAI, 1946/2.

¹⁴⁴ ÁLFI, 1946/2042.

¹⁴⁵ ÁLFI, 1946/2178.

¹⁴⁶ M. N., 1946. szeptember 29.

¹⁴⁷ M. N., 1946. szeptember 10.

¹⁴⁸ M. N., 1946. szeptember 22.

munista javaslatot elgáncsoljon. A tervgazdálkodás reális előfeltételei nem voltak még meg 1946 őszén, mikor a politikai helyzetet bizonytalanság jellemezte. Az viszont nyilvánvaló volt, hogy ez a pillanatnyi „egyensúlyi” helyzet nem tarthat sokáig. 1947 elején be kellett következnie a fordulatnak, mely a két tábor küzdelmét eldönti.

4. Szabolcs-Szatmár politikai élete 1947 január – augusztus között

Az új esztendő: 1947 olyan szenzációval köszöntött be, mely felkavarta a politikai életnek az előző hónapokban tapasztalt átmeneti „nyugalmát”. Ekkor *leplezte le rendőrségünk azt a nagyszabású összeesküvést*, mely népi demokráciánk megdöntését tűzte ki céljául, és melynek szálai igen messzire (köztük a kormány tagjaihoz) ágaztak el. Bár január elején az ügy kirobbanásakor még nem tárultak fel teljesen az ügy hatalmas méretei (köztük az, hogy maga Nagy Ferenc miniszterelnök is részt vett benne), az eset fokozott éberségre hívta fel a dolgozókat országszerte. Lelepleződött az, hogy az eddig a „tisztá demokrácia” álarcába bújt reakció terve a gyűlölt úri világ helyreállítása volt, s ez sokaknak kinyitotta szemét. *A fasiszta összeesküvés szétverése a demokratikus erők döntő győzelme volt.*

„Vége a megbocsátás politikájának!”¹⁴⁹ — ezt hangoztatták a baloldali erők a Nyírségben is. Január 16-án a megyei Nemzeti Bizottság határozatilag követelte a reakció szétverését. „Bennünket nem lehet még egyszer visszavinni a börtön falai közé” — mondta Fazekas polgármester.¹⁵⁰ Január 16-án a kommunisták, szociáldemokraták és parasztpártiak közös gyűlése zajlott le Nyíregyházán. Éles hangon ítélték el az összeesküvést, „vesszenek a fasiszták” jelszóval¹⁵¹ Tompos Endre szociáldemokrata alispán javaslatára a Szabolcs megyei közgyűlés is helyeselte a fasiszta konspiráció felszámolását.¹⁵² „Aki megdob kővel, dobd vissza mennykővel!”¹⁵³ — hirdette a MKP február 9-i nyíregyházi megmozdulása. Előzőleg már a megye összes nagyobb községeiben hoztak az összeesküvést elítélő határozatot. Az említett tények bizonyítják: Szabolcs-Szatmár dolgozói felismerték, hogy súlyos merénylet fenyegette összes eddig elért vívmányait. *Tiltakozó megmozdulásaik szép tanúbizonyságát adják aktivitásuknak és politikai érettségüknek.*

A reakció itt is érezte, hogy helyzetét az összeesküvés leleplezése meggyengítette. Igaz, egyes esetekben megpróbált még most is ellentámadásba átmenni. Az ún. „Parasztszövetség” egyes falvakban január-február folyamán gyűléseket tartott, melyeken a munkáspártokat támadta. (Jellemző hogy február 11-én Tiszarádón „a parasztok nevében” Vida György volt uradalmi ispán szónokolt.)¹⁵⁴ Ez a jobboldali szervezet burkolt formában próbálta védeni az összeesküvést. Emiatt több helyen, így Sóstóhegyen is az újgazdák határozottan a „parasztszövetség” ellen fordultak.¹⁵⁵ A tavasz folyamán e szervezet lassan meg is szüntette tevékenységét, mert sok tagja

¹⁴⁹ M. N., 1947. január 28.

¹⁵⁰ M. N., 1947. január 18.

¹⁵¹ M. N., 1947. január 28.

¹⁵² ÁLAI, 1947/2.

¹⁵³ M. N., 1947. február 11.

¹⁵⁴ M. N., 1947. február 12.

¹⁵⁵ ÁLAI, 1947/8632.

elhagyta, vezetőit pedig megzavarta a kisgazdapárt politikájában bekövetkezett változás.¹⁵⁶ A másik jobboldali mesterkedésre a nyíregyházi város-
házán került sor. A helyi képviselőtestület február 18-i ülésén, a reakció hívei több munkáspárti tag távollétére számítva, puccsszerűen le akarták mondatni Fazekas János polgármestert, ki a legnehezebb időkben állt 1944 őszén a város élére és azóta is vitathatatlanul jól vezette az ügyeket. Tervük azonban nem sikerült, mert a közgyűlés szavazattöbbséggel megerősítette a veterán harcost tisztségében.¹⁵⁷

Már az összeesküvés leleplezése után egy figyelemre méltó új tény jelentkezett. Több helyen, így január 16-án Tiszalókon, a képviselőtestületek és nemzeti bizottságok ülésein a kisgazdapárti tagok is elítélték a demokrácia ellen tervezett merényletet.¹⁵⁸ Az eddig a reakció fő támaszának tekintett *kisgazdapártban januárban erjedés indult meg*. A FKP becsületes tagjai, sőt sok helyi szervezetének vezetői belátták, hogy a baloldali pártokkal való viszony megjavítására van szükség, a régi világot helyreállítani akaró erőkkel szemben. Február 9-én a MKP nyíregyházi gyűlésén foglalkoztak ezzel a kérdéssel, megállapítva, hogy a kapcsolatok javítása lehetséges, de ennek előfeltétele: „A Kisgazda Párt tisztítsa meg magát az összeesküvőktől.”¹⁵⁹ A felhívás nem maradt visszhang nélkül. A FKP megyei vezetőségében megerősödött a balszárny. Már januárban fegyelmet indítottak a Szabolcsi Kis Újság szerkesztői ellen, mert túlzottan jobboldali hangnemben írtak.¹⁶⁰ A párt szabolcsi vezetőségéből több kompromittált egyént leváltottak. 1947 tavaszán a FKP-ban bekövetkezett fordulat leginkább abban mutatkozott meg, hogy gyűlésein már általában nem érvényesült ellenséges uszító hang a munkáspártokkal szemben. A kisgazdák és a „baloldali blokk” közötti viszony megjavult. „A pártok között a pártviszály a járás területén az utóbbi hónapokban megszűnt” — jelentették Nyírbogdányból.¹⁶¹ A nyírbátori és más járásokban is helyeselték a kormánykoalíción belüli feszültség csökkenését.¹⁶² A MKP törekedett arra, hogy a kisgazdapárt balszárnyát megnyerje a reakció elleni harcra. Ez helyes taktika volt részéről, s megfelelt a lenini szövetségi politika szellemének.

A jobb oldal számára kellemetlen volt, hogy most már a kisgazdapártot nem használhatta úgy fedezékként, mint azelőtt. Reménysége egyre inkább a nyíltan ellenzéki fasiszta Sulyok-párt felé fordult. Ez az ún. „szabadságpárt” március—április folyamán jelentős agitációt fejtett ki Szabolcs-Szatmárban. Helyi támogatói egykori nyilasok, volt csendőrök, B-listás tisztviselők voltak.¹⁶³ Április 27-én kivánták nyíregyházi „zászlóbontásukat” megtartani. Ez azonban botrányba fulladt, mert a gyűlést a megjelent sokszáz munkás „Fasisztákat nem hallgatunk meg!” jelszóval szétverte.¹⁶⁴ Nemcsak a megye székhelyén léptek fel a demokratikus erők Sulyokék tevékenysége ellen. Bujon, Nagykállón és több más községben a koalíció pártjai

¹⁵⁶ U. ott.

¹⁵⁷ M. N., 1947. február 20.

¹⁵⁸ M. N., 1947. január 16.

¹⁵⁹ M. N., 1947. február 11.

¹⁶⁰ M. N., 1947. január 14.

¹⁶¹ ÁLAI, 1947/2.

¹⁶² U. ott.

¹⁶³ M. N., 1947. április 29.

¹⁶⁴ Nyírség, 1947. április 29.

— beleértve a kisgazdákat is — állást foglaltak ellenük.¹⁶⁵ Sulyokék május 30-ra tervezett újfahértói megmozdulását szétzavarták a dolgozók.¹⁶⁶ Hasonló sors érte buji gyűlésüket, hol a nyilas múltú „Juhász testvér” lett volna a szónok, de a lakosok elkergették.¹⁶⁷ E fasiszta mozgalmat júniusra lényegében felszámolták a Nyírségben. Az itteni demokratikus erők újabb győzelmét jelentette ez a tény.

A demokratikus erők tavaszi ünnepeiket az elért sikerek jegyében rendezték meg. Szép volt az április 4-i felvonulás Nyíregyházán és Mátészalkán.¹⁶⁸ Különösen nagyszabású megmozdulásokra került sor május 1-én. „Megsemmisítjük a reakciót⁹” — hangoztatták a nyíregyházi ünnepeken.¹⁶⁹ A fejlődés jele, hogy ebben az évben a munkások nagy napján 2—3—4 ezres tömeg vonult fel Gáván, Nagykállóban, Ibrányban, Újfahértón és más nagyközségben is.¹⁷⁰ Külön érdekessége volt a május 1-nek, hogy ebben az évben már a tanyavilágot is megmozgatta. Szorgalmatostanyán is 800 ember jött el a gyűlésre, s ez alkalommal Gyenge Károly, a megyei MKP-vezetőség tagja mondott itt beszédet.¹⁷¹ Május 7-én Nyíregyházán a kommunisták és szociáldemokraták közös értekezletet tartottak a reakció elleni közös harc jegyében.¹⁷² A baloldali erők egységének és erejének szép jelképe volt Szabolcs és Szatmár-Bereg megyék „munkás-paraszt-értelmiségi találkozója”, melyet június 1-én az MKP kezdeményezésére Nyíregyházán rendeztek meg 12 ezer résztvevővel.¹⁷³

A reakció elleni harcnak fontos területe volt a *földreform vívmányainak megszilárdítása*. 1946/47 telén a volt urak még egy-két esetben próbálkoztak a birtok egy részének visszakövetelésével. Így Ramocsaházán Gödény Ferenc 100 holdat visszakapott uradalmából azon a címen, hogy ő „parasztbirtokos”.¹⁷⁴ Nyírgelsén Szilágyi Menyhért földbirtokos szintén „parasztzármazására” hivatkozva lépett fel igényeivel.¹⁷⁵ Kemeccsén Hibján Géza földbirtokos — megyei döntéssel — hosszú hónapokra bizonytalanságba hozta az újgazdákat.¹⁷⁶ Az ilyen úri mesterkedésekre válaszul, a szegényparasztság megalakította az Újonnan Földhözjuttatottak Országos Szövetsége megyei szervezetét.¹⁷⁷ A január 12-i zászlóbontás után az UFOSZ mozgalma egész Szabolcs-Szatmárban elterjedt. A falusi pártszervezetek és az „újonnan földhözjutottak” szervezetei erősen léptek fel a volt földesurak ellen, s megakadályozták (többek között Újfahértón, Kemeccsén és Ramocsaházán), hogy az egykori birtokos zavarokat keltsen.¹⁷⁸ Nyírgelsén pedig a volt földesurat támogató jegyzőt is elzavarták.¹⁷⁹ *1947 tavaszán végleges vereséget szenvedtek a Nyír-*

¹⁶⁵ Szabolcsi Kis Újság, 1947. május 4.

¹⁶⁶ M. N., 1947. május 30.

¹⁶⁷ Nyírség, 1947. június 2.

¹⁶⁸ Nyírség, 1947. április 6.

¹⁶⁹ M. N., 1947. május 3.

¹⁷⁰ U. ott.

¹⁷¹ U. ott.

¹⁷² M. N., 1947. május 8.

¹⁷³ M. N., 1947. június 3.

¹⁷⁴ ÉLMF: Ramocsaháza.

¹⁷⁵ ÁLAI, 1947/15266.

¹⁷⁶ ÁLMF: Kemeccse.

¹⁷⁷ M. N., 1947. január 11.

¹⁷⁸ ÁLMF: Újfahértó, Kemeccse, Ramocsaháza.

¹⁷⁹ ÁLAI, 1947/15266.

ségben az urak. Többé nem mertek kísérletet tenni a földreform eredményeinek megzavarására.

Nehezebb problémát okozott a MKP-nak, valamint az őt támogató parasztpártnak és az UFOSZ-nak, a parasztok soraiban megnyilvánuló ellentétek elsimítása. A „földek újrafelosztásának” demagóg jelszava 1946/47 telén eléggé elterjedt Szabolcs-Szatmárban.¹⁸⁰ 1947 elején Szabolcs 12 községében ún. „szabad földosztásokra” került sor, vagyis az újgazdák már megművelt birtokát elvették és mások ültek be a helyükbe.¹⁸¹ Nyilvánvaló, hogy az ilyen anarchisztikus jelenségek akadályozták a földreform megszilárdulását, és — akarva-akaratlanul — az urak malmára hajtották a vizet. A MKP az UFOSZ és a Parasztpárt természetesen erőlesen felléptek a rendezendő „szabad földosztás” ellen. Sikertelenül próbálták helyreállítani a falvakban. A földreform eredményeinek rögzítésére most már megindult a telekkönyvezés. Volt nagy öröm mikor elsőnek májusban Ajakon, Nyírlövőn és Kopócsapátiin készültek el vele.¹⁸² 1947 végéig aztán fokozatosan Szabolcs-Szatmár minden falujában kézhez kapták az újgazdák a jogos tulajdonukat igazoló telekkönyvi kivonatot.

1947. első felében a gazdasági helyzet továbbra is elég nehéz volt. A munkanélküliség — a téltre tekintettel — tovább fokozódott. Az MKP határozottan kiállt az állás nélküli dolgozók ügyéért, s éles bírálatban részesítette a hatóságokat tehetetlenségükért (pl. az építkezésre kiutalt pénz helytelen felhasználásáért).¹⁸³ Palitz Mihály, a megyei pártvezetőség tagja február 15-én javaslattal fordult a kormányzathoz, hogy helyezzenek ebbe a megyébe mezőgazdasági termékeket feldolgozó üzemeket, rámutatva, hogy „Szabolcsot csak az iparosítás mentheti meg a népvándorlástól.”¹⁸⁴ Február 28-án az MKP javasolta Nyíregyházán dohány-, bőr-, és konzervgyár felállítását.¹⁸⁵ Áprilisban szakszervezeti küldöttség utazott Pestre; ki is harcoltak majdnem 1 millió forintot építkezések céljaira.¹⁸⁶

Hála a kommunisták és a szakszervezetek fáradozásának, 1947 áprilisától kezdve bizonyos megélénkülés mutatkozott a Nyírség gazdasági életében. Megkezdték Nyíregyházán az állomás romjainak lebontását, a dohánybevéltő építését és más közmunkákat.¹⁸⁷ Különösen szép eredményt hozott a villanytelep teljes rendbehozatala. Volt valami jelképes abban, hogy áprilisban éppen az üzem fennállásának 50 éves évfordulóján szűnt meg az áramkorlátozás Nyíregyházán.¹⁸⁸ Ugyanakkor már megindultak a munkálatok, hogy villannyal lássák el a város környéki „bokortanyákat” és más eldugottabb településeket.¹⁸⁹ A falvak gazdasági érdekeivel is törődött az MKP. Javaslatára Nyíregyháza város adott kölcsönt a határában levő újgazdáknak.¹⁹⁰ A megyékben már széles körben bontakozott ki a „földműves szövetkezetek” mozgalma. Ez egyes községekben már igen szép eredményeket ért el 1947

¹⁸⁰ ÁLMF: Apagy, Baktatórántháza, Kocsord, Vaja, stb.

¹⁸¹ U. ott.

¹⁸² ÁLMF: Ajak, Nyírlövő, Kopócsapáti.

¹⁸³ M. N., 1947. január 11.

¹⁸⁴ M. N., 1947. február 15.

¹⁸⁵ M. N., 1947. február 28.

¹⁸⁶ ÁLAI, 1947/12765.

¹⁸⁷ U. ott.

¹⁸⁸ M. N., 1947. április 20.

¹⁸⁹ M. N., 1947. március 20.

¹⁹⁰ ÁLAI, 1947/8653.

tavaszn. Nyírtelek-Belegrádon pl. ekkor 140 családi házat építettek és 10 géppel voltak ellátva.¹⁹¹ Hasonló jó felszereléssel rendelkezett az újfahértói is. A földműves szövetkezetek a parasztok körében az összefogás eszméjét terjesztették.

Szabolcs-Szatmár gazdasági problémáinak megoldásában *érezhette a szocialista külföld segítségét*. A Szovjetunió részére történő szállítások adtak munkát a Nyírség több üzemének, köztük a kisvárdai Vulkán-gyárnak is.¹⁹³ A szocialista Jugoszlávia is segített az itteni munkanélküliséget enyhíteni; ebbe az országba 1947 nyarán sokszáz szabolcsi földmunkás utazott, hogy az ottani építkezésekben közreműködjék.¹⁹⁴ Az internacionalista szellemű támogatás azonban természetesen nem korlátozódott gazdasági kérdésekre. Politikai téren is komoly erkölcsi segítséget jelentett a Szovjet Hadsereg egységeinek itt állomásozása. A nyíregyházi szovjet helyőrség a helybeli munkásszervezetekkel jó kapcsolatokat épített ki.¹⁹⁵ A barátság ápolásában fontos szerepe volt a Magyar—Szovjet Művelődési Társaságnak. Nyíregyházi székházát 1947. március 9-én szép ünnepség keretében avatták fel, melynek fő gondolata volt: „Tekintetünket kelet felé kell fordítani.”¹⁹⁶

1947 elején már széles rétegek ismerték fel, hogy az ország égető problémáit csakis a tervgazdálkodás oldhatja meg. A baloldali erők döntő túlsúlya most már megadta ennek politikai előfeltételét. A MKP javaslatára a kormány elhatározta, hogy augusztus 1-től, azaz a forint első évfordulóján, kezdetét veszi a *3 éves terv*. Nagy volt iránta az érdeklődés Szabolcs-Szatmárban is. A kommunisták komoly felvilágosító munkát végeztek ennek érdekében és helyesen mutattak rá a célkitűzések realitására. Gyenge Károly MKP-képviselő április 23-i nyilatkozatában körvonalazta a megye 3 éves tervét. A gyümölcsstermelés fejlesztésén és a mezőgazdasági termékeket feldolgozó ipar létesítésén kívül útépitéseket, iskolák, napközi otthonok és egészségházak felállítását tartalmazta ez.¹⁹⁷ Szabolcs hároméves terve a munkanélküliség teljes felszámolásának perspektíváját vetítette a dolgozók elé. Jelentős visszhangja támadt e helyes elgondolásoknak. Az MKP szervezeteiben széles körű vita folyt a tervről és annak előkészületeiről. Különböző társadalmi rétegek csatlakoztak hozzá.

Érdemes kiemelni, hogy Szabolcs-Szatmár értelmisége is többségében támogatta a hároméves tervre vonatkozó elgondolásokat. Ezt bizonyítja a nyírségi pedagógusok június 28-i naggyűlése is.¹⁹⁸ A szellemi munkások csatlakozása nem volt véletlen. Nyilvánvaló volt, hogy *kulturális* életünk és közoktatásügyünk fellendítését csakis a tervtől lehet várni. Művelődési téren 1947 tavaszán már igen figyelemre méltó lépések történtek. Több községben, így Kemeccsén, Nyíradonyban, Oroson és Újfahértón a MKP kezdeményezésére rendbehozták az általános iskolák épületeit.¹⁹⁹ Tiszadadán, Ibrányban és másutt kultúrházakat építettek.²⁰⁰ Nyíregyházán 1947 februárjában

¹⁹¹ M. N., 1947. augusztus 13.

¹⁹² M. N., 1947. július 23.

¹⁹³ ÁLAI, 1947 7231.

¹⁹⁴ M. N., 1947. június 24.

¹⁹⁵ M. N., 1947. március 5.

¹⁹⁶ M. N., 1947. március 11.

¹⁹⁷ M. N., 1947. április 23.

¹⁹⁸ M. N., 1947. június 29.

¹⁹⁹ M. N., 1947. május 30.

²⁰⁰ ÁLAI, 1947 1064.

népi kollégiumot nyitottak.²⁰¹ Ennek új épülete érdekében megszerezte gyűjtést indítottak; az akció (melyet Rajk belügyminiszter is támogatott) szép sikerrel járt²⁰²; a baloldal kezdeményezésére a NÉKOSZ érdekében „valamennyi község költségvetésében teherbírásának megfelelő összeget állított be.”²⁰³ A tények bizonyították Szabolcs-Szatmárban is azt, hogy a kommunisták szívügyüknek tekintik a széles tömegek művelődését.

1947. május 31-én újabb politikai győzelmet aratott a népi demokrácia, Nagy Ferenc volt miniszterelnök, az összeesküvés aktív résztvevője távozásával. A Nyírségben még jobban megerősítette ez a baloldal helyzetét. A június 1-i „munkásparaszt—értelmiségi találkozó” Nyíregyházán már ennek jegyében zajlott le.²⁰⁴ Bizalmas jelentések szerint Nagy Ferenc bukását „a lakosság megnyugvással vette tudomásul.”²⁰⁵ Június 11-én a megyei nemzeti bizottság (a kisgazda tagok is, elítélte) a hazaáruló politikusokat.²⁰⁶ Júniusban a baloldali erők megmozdulásai egymást követték. Június 17-én a szakszervezetek rendeztek gyűlést Nyíregyházán a tőkés spekuláció ellen.²⁰⁷ Másnap Balkányban tüntetett mintegy 1000 ember, „Vesszen a reakció” jelszóval.²⁰⁸ „Fizessenek a gazdagok!”²⁰⁹ — hangoztatták a megyei pedagógusok június 28-i naggyűlésén. Ilyen körülmények között, mikor országszerte a politikai erőviszonyok a baloldal javára változtak meg, az 1945-ös választások nyomán kialakult arányok többé nem feleltek meg a tényleges helyzetnek. Ezért az országgyűlés feloszlott. Az új választásokat augusztus 31-re írták ki.

Július végén teljes erővel kibontakozott a pártok versenye a tömegek szavazataiért. A kommunistáknak, valamint a velük szövetséges szociáldemokratáknak és parasztpártiaknak most nem a kisgazdák voltak a fő ellenfeleik. Ez utóbbiak választási agitációjukban alkalmazkodtak ahhoz a tényhez, hogy koalícióban vannak a baloldali csoportokkal. Igaz, a jobboldal befolyása még nem tűnt el a kisgazdapártból. Szatmár FKP-tag főispánja, Szabó István augusztus 6-án Nyírcsaholyba kiszállt és védelmébe vette a szavazati jogból kizárt B-listásokat, ami a MKP jogos panaszát váltotta ki.²¹⁰ Az ilyen esetek azonban elszigeteltek voltak. A kisgazda párt megnyilvánulásai ekkor már nem voltak kedvezőtlenek a munkáspártok iránt. A választási kampányban az ellenfelet a jobboldali ellenzék jelentette, melynek két fő ereje a Barankovics- és a Pfeiffer-féle párt volt. Az előbbi messzemenőig igénybevette a katolikus papság támogatását, míg az utóbbi a fasiszta kispolgári elemekre támaszkodott. A reakció pártjai amerikai kölcsön ígéretével az antikommunista előítételekre apellálva érveltek, — a kommunisták viszont a tényekre támaszkodtak. A MKP joggal hivatkozhatott mindarra, amit tett (nemcsak ígért!) az egyszerű embereknek.

Az augusztus 1-én megindult hároméves terv a megye életében is éreztette kedvező hatását. A MÁV és egyes lakótelepek építkezései fokozódtak,

²⁰¹ ÁLAI, 1947 924.

²⁰² ÁLAI, 1946 14080.

²⁰³ ÁLAI, 1947 9047.

²⁰⁴ M. N., 1947. június 3.

²⁰⁵ ÁLAI, 1947 9047.

²⁰⁶ M. N., 1947. június 12.

²⁰⁷ Nyírség, 1947. június 18.

²⁰⁸ M. N., 1947. június 27.

²⁰⁹ M. N., 1947. június 29.

²¹⁰ ÁLFI, 1947/1307.

tovább enyhítve a munkanélküliséget.²¹¹ Ez nem tévesztette hatását a tömegekre a megyében, mint az sem, hogy a kommunisták megyei vezetői Polgár és Újszentmargita újgazdái részére Pestről gépeket kerítettek.²¹² „Amit az MKP vállalt, be is tartja”²¹³ — hirdette joggal a párt választási agitációjában. Ennek jegyében zajlott le a nyíregyházi nagygyűlés is augusztus 24-én.²¹⁴ Mátészalkán aznap szintén sikeres választási tömeggyűlést rendezett a párt.²¹⁵ A Magyar Nép napilap szerkesztőségéhez írott levelekben egyszerű emberek fejtették ki: „A MKP a népért küzd!”²¹⁶ Erős agitációt fejtett ki a párt érdekében a MADISZ is.²¹⁷ Érdekes színtöltő volt az augusztusi eseményeknek a kiváló angol közéleti személyiség: Hewlett Johnson canterbury érseki helynök nyíregyházi beszéde augusztus 20-án.²¹⁸ E kedves vendég megnyilatkozásai komoly erkölcsi támogatást adtak a baloldali erőknél, hiszen a béke és a Szovjetunióval való barátság mellett foglalt állást.

Augusztus 31-én lezajlottak a választások. A demokratikus rendőrség a Szabolcs-Szatmár-Bereg választói kerületben is lelkiismeretesen őrködött a szavazás törvényes és becsületes végrehajtása fölött.²¹⁹ Akárcsak országos viszonylatban, a Nyírségben is *a választások a baloldali erők nagy sikerét hozták.* Szabolcs-Szatmár-Bereg kerületben a koalíció 4 pártja összesen 172 ezer (ezen belül a MKP 44 ezer, a SZDP 18 ezer, a NPP 49 ezer) szavazatot kapott, míg a jobboldali ellenzék 6 pártja összesen 117 ezret.²²⁰ A szabolcs-szatmári vidéken a kommunisták 16 %-ot kaptak. Ez kisebb volt ugyan az országos 22 %-os átlagnál, de az itteni viszonyokat figyelembe véve, nagy eredménynek számított. Szabolcs-Szatmár-Bereg 18 képviselője közül 11 tartozott a koalícióhoz és 7 az ellenzékhez. Az MKP listáján hárman kerültek innen a parlamentbe: Nagy Imre, Hidas Ferenc és Gyenge Károly. Pintér András, Pálffy Ernő, Gombos Aladár és Nagy Sándor pótképviselők lettek.²²¹ „Köszönjük választóinknak” — írta a Magyar Nép a győzelem másnapján.²²² Különösen elégedettek lehettek a pártszervezetek Nyíregyházán, hol a szavazatok mintegy 30 %-át kapták. „A város építésének, a város fejlesztésének, a város iparosításának pártja vagyunk” — vallották joggal.²²³ Szabolcs-Szatmár kommunistái fokozott bizakodással nézhettek a jövő felé.

²¹¹ ÁLAI, 1947/9047.

²¹² M. N., 1947. augusztus 15.

²¹³ U. ott.

²¹⁴ M. N., 1947. augusztus 26.

²¹⁵ U. ott.

²¹⁶ M. N., 1947. augusztus 13—23—26.

²¹⁷ M. N., 1947. augusztus 23.

²¹⁸ M. N., 1947. augusztus 22.

²¹⁹ ÁLFI, 1947/1307.

²²⁰ M. N., 1947. szeptember 2.

²²¹ M. N., 1947. szeptember 6.

²²² M. N., 1947. szeptember 2.

²²³ U. ott.

B e f e j e z é s

Az előbbiek során áttekintettük Szabolcs-Szatmár fejlődését az 1945. november és 1947. augusztus közötti 22 hónapban. Ebben az időszakban az MKP vezette demokratikus erők szép sikereket értek el ezen a tájon is. Nem ment mindez simán. *Kemény harcokban születtek meg az eredmények:* a reakciós erők visszaszorítása, a földreform eredményeinek megszilárdítása, a gazdasági stabilizáció végrehajtása, a tervgazdálkodásra áttérés előkészítése, a közoktatás demokratizálása stb. Leginkább figyelemre méltó az a körülmény, hogy e két esztendő alatt *a nyírségi lakosság öntudata sokat fejlődött*, s politikai téren ez a vidék 1947-ben már nem számítható az elmaradottak közé.

Az elért sikerekben *a döntő szerepe a Magyar Kommunista Pártnak volt.* A MKP tevékenységét Szabolcs-Szatmárban 1945—1947. között a következő vonások jellemzik:

1. Akárcsak országos viszonylatban, a Nyírségben is *a kommunisták az 1945—1947. közti időszakban a széles tömegekre bátrán támaszkodtak.* Az MKP politikája a nép érdekeit fejezte ki és állandó közvetlen kapcsolatban állt az egyszerű emberekkel. Figyelembe vette a lakosság problémáit és kívánságait. A dolgozók jogos követéseinek mindig hangot adott, és téves nézetek esetén nem sajnálta a türelmes felvilágosító munkát. Ennek a politikának köszönhető, hogy Szabolcs-Szatmár népe mely 1945-ben még nagyrészt előítéletekkel viseltetett a kommunisták iránt, 1947-ben már tárgyilagosabban nézte és becsülte őket.

2. A kommunisták a reakció elleni elszánt harcban ezen a vidéken is *helyesen alkalmazták a demokratikus erők összefogásának politikáját.* Akárcsak hazánkban mindenütt, a Nyírségben is a szociáldemokratákkal és a parasztpárttal való „baloldali blokk” volt az egységfront fő formája. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a MKP elhanyagolta volna a kisgazdapárt balszárnyával való kapcsolatot; 1947 tavaszán már ez utóbbira is támaszkodhatott bizonyos mértékig a jobboldal elleni küzdelemben. Jó segítői voltak a kommunistáknak a demokratikus tömegszervezetek; szabolcs-szatmári viszonylatban különösen a szakszervezetekről és az UFOSZ-ról mondható ez. Általában az MKP itt is a helyes lenini politikát alkalmazta a szövetségesek iránt.

3. A Magyar Kommunista Párt 1945—1947. között helyes irányvonalat folytatott, és a Nyírségben *sem követett el lényeges hibákat.* Dogmatikus vagy revizionista elhajlás nem lett úrrá itteni szervezeteiben sem. Igaz, soraiba időnként nem odaváló elemek kerültek be; a párt azonban egészséges szervezetként ki tudta vetni magából ezeket. Az is tény, hogy a MKP kevés szakképzett káderrel rendelkezett. A párttisztaság betöltőinek — különösen falun — sok esetben hiányos volt az iskolai végzettsége. Ez azonban 1945—47-ben nem volt döntő kérdés, és ekkoriban nem okozott még olyan problémákat, mint a fejlődés későbbi szakaszában.

A kommunisták, megnyerve a dolgozó nép szeretetét, 1947 után diadalra juttatták a szocialista fejlődést hazánkban. Az azóta eltelt 17 esztendő során jelentős eredmények születtek Szabolcs-Szatmárban is. Mások ma a problémák, mint voltak 1945—1947-ben. Ezeknek az éveknek a tanulságai azonban nem lebecsülendők. Az 1945. november és 1947. augusztus közötti időszak harcai fontos előkészítést jelentettek a szocialista útra való áttérésnek. E két esztendő története, Szabolcs-Szatmár haladó hagyományainak szép fejezetét képezi.

Merényi László